

M

F

A

E

N

S

I

T

MANIFEST

Geef ervaringsdeskundigen de ruimte!

Initiatiefgroep ervaringsdeskundigen Armoedecoalitie Utrecht

MANIFEST

Verschillende vormen van hulp voor mensen in armoede hebben onvoldoende effect, doordat - ondanks alle goede bedoelingen - de systeemwereld en de leefwereld van deze mensen meestal niet op elkaar aansluiten (1,2). Een structurele oplossing voor armoede blijft daarmee uit. Het betrekken van mensen met ervaringskennis bij het ontwikkelen en uitvoeren van ondersteuning en hulp bij armoede is dus essentieel om deze kloof te dichten (1). Ervaringsdeskundigen kennen immers de binnenkant van armoede door hun eigen ervaringen, begrijpen wat het met mensen doet en hoe en waarom zij zo reageren - en kunnen deze kennis vervolgens 'vertalen' naar de systeemwereld. Kortom: *“Om armoede effectief aan te pakken heb je ervaringsdeskundigen nodig”* (3).

Geef ervaringsdeskundigen de ruimte!

MEERWAARDE EN RANDVOORWAARDEN

Wij beogen als groep ervaringsdeskundigen vanuit de Armoedecoalitie met dit manifest de krachten te bundelen, heldere standpunten te formuleren over de meerwaarde van ervaringsdeskundigheid en de onmisbaarheid van onze inzet voor instanties werkzaam in het sociaal domein. Gedoeld wordt op organisaties, die betrokken zijn bij het ontwikkelen en uitvoeren van ondersteuning bij armoede zoals buurtteams, de gemeente, kerken, opleidingen, deurwaarders, huisartsen etc. in Utrecht.

Ons doel is niet alleen erkenning, maar alsmede daadwerkelijke betrokkenheid die verder gaat dan oppervlakkige inzet.

Want ervaringskennis dient volledig tot zijn recht te kunnen komen. Daarom komen in dit manifest de uitdagingen aan de orde, waarmee ervaringsdeskundigen werden/ worden geconfronteerd bij het inzetten van hun kennis. We zullen tevens de randvoorwaarden formuleren voor een effectieve inzet van ervaringskennis zodat deze als waardig en waardevol wordt erkend.

WIE ZIJN WIJ?

Wij zijn een diverse groep van ervaringsdeskundigen op het gebied van armoede in de provincie Utrecht. Armoede betreft niet enkel de financiële aspecten van iemands leven, maar dringt eveneens door tot andere domeinen bijvoorbeeld de mentale gezondheid (4). Het leven in armoede is zodoende sterk verbonden met andere ontwrichtende gebeurtenissen en ongelijkheden, die vaak sociale uitsluiting tot gevolg hebben (5). Meerderen van ons hebben op andere terreinen ervaringen opgedaan - denk aan ggz, prostitutie, dakloosheid, verslaving, huiselijk geweld-, maar de gemene deler vormt armoede en sociale uitsluiting.

Hoewel de rol en de inzet van ervaringsdeskundigen bij het aanpakken van armoede-problemen cruciaal zijn, worden wij nog vaak gepasseerd. Vandaar, dat wij vanuit de Armoedecoalitie als ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting ons in een platform hebben verenigd.

WAT IS EEN ERVARINGSDESKUNDIGE?

Een ervaringsdeskundige is iemand die geleerd heeft om zowel *persoonlijke* als *collectieve ervaringskennis* in te zetten ten behoeve van anderen, die ontwrichtende situaties - zoals armoede – meemaakten (6,7). *Persoonlijke* ervaringskennis ontstaat van binnenuit en omvat de expertise, die voortkomt uit het persoonlijk doorleven van armoede inclusief de bijbehorende sociale uitsluiting. Het kan eerdergenoemde bijkomende ingrijpende ervaringen omvatten, en de reflectie op deze ervaringen en het herstelproces. Ervaringsdeskundigen gebruiken niet alleen hun eigen ervaringskennis, maar weten daarbij de kennis en kracht van degenen die zij ondersteunen goed te benutten. Dit wordt *collectieve* ervaringskennis genoemd en ontstaat door diepgaande analyse en reflectie op de eigen ervaringen, en door het betrekken van ervaringen van anderen die vergelijkbare situaties hebben meegemaakt.

BERNADET VEER (UTRECHT)

“Mijn man en ik raakten op een gegeven ogenblik arbeidsongeschikt. Instanties zoals het UWV en de belastingdienst stapelden door systeemfouten en misrekeningen bij beoordelingen fout op fout. Toen de toeslagen werden stopgezet, vocht ik terug en heb alle beleidsregels en wetten uitgeplozen. Die kennis komt me in mijn werk bij een BuurtWerkKamer goed van pas.

4

Laatst had ik voor een PGB-herindicatie van een cliënt een gesprek met een buurtteammedewerkster. Die ging ervanuit dat er alleen een basisindicatie nodig was, aangezien die eerder vanuit de gemeente was toegekend. Ik gaf toen aan, dat mevrouw al jaren last had van COPD. En dat er bij een toekenning volgens de beleidsregels extra tijd geïndexeerd moest worden voor een schoon huis. Hier wist de medewerkster niets vanaf, maar ik had wel mooi gelijk.”

Missing link

Ervaringskennis vormt een cruciale, maar helaas vaak over het hoofd geziene derde vorm van kennis naast wetenschappelijke en praktijkkennis - essentieel voor het vormen en verlenen van goede dienstverlening bij armoede (8,9). Door het negeren van deze kennis worden zij die de overheid het hardste nodig hebben, te vaak het minst begrepen, waardoor ze in toenemende mate afhaken. Het grote verschil tussen de systeemwereld - en de bemensing daarvan - en de leefwereld kent zo zijn prijs (10).

Deze kennis vormt de zogenaamde *missing link*: de verbinding tussen de leefwereld van mensen, die in armoede leven en de systeemwereld, waarin sociale professionals en beleid zich voornamelijk bevinden (1,11,12). Ervaringsdeskundigen slaan als het ware een brug tussen deze werelden. Als zodanig bieden zij niet alleen passende ondersteuning aan mensen in armoede, maar ook inzicht aan professionals over bestaande lacunes en de kloof die nog overbrugd moet worden.

Het vak van een ervaringsdeskundige kan zowel in de praktijk (bijvoorbeeld door samen te werken in een *tandem* constructie) als in een opleiding (in combinatie met een stage of leerwerkplek) worden geleerd.

EUGENIE MACNACK (UTRECHT)

“Met mijn ervaringskennis over armoede en sociale uitsluiting help ik studenten en professionals begrijpen wat het écht betekent om in armoede te leven. Ik ga ook regelmatig met hen naar organisaties in de wijk. Ik zeg altijd, dat zij een verwijsplicht hebben later als arts of specialist. En dan is het goed om hen meteen te laten zien waar ze patiënten naar toe kunnen verwijzen. Studenten komen vaak uit een andere bubbel. Een buurttour laat hen kennismaken met de leefstijl van mensen met een laag inkomen en hen inzien wat dat met je gezondheid doet. Zo sla ik in het onderwijs en bij onderzoek een brug tussen twee bubbels.”

WAT HEBBEN WIJ TE BIEDEN?

Ervaringsdeskundigen kennen armoede van binnenuit door hun eigen ervaringen, begrijpen wat het met mensen doet en waarom zij zo reageren. Bovendien beschikken zij over unieke voelsprietten en herkennen zodoende subtiele signalen van bijvoorbeeld schaamte, angst of wantrouwen, waardoor ze tactvol kunnen reageren.

- 6 Door hun eigen ervaring begrijpen ervaringsdeskundigen de complexe realiteit van armoede en de effecten ervan op gezondheid en sociale relaties van binnenuit. Voorts hebben zij ervaring met de systeemkant en kunnen zij die aan mensen, die er gebruik van maken doorgeven en zo nodig achteraf punten ter verbetering aandragen. Deze expertise valt uiteen in de verschillende rollen, die een ervaringsdeskundige in de praktijk kan vervullen.

DUIDELIJKE ROLLEN ERVARINGSDESKUNDIGEN

Ervaringsdeskundigen kunnen werkzaam zijn in allerlei contexten, waaronder de hulpverlening, beleid, zelforganisaties, onderwijs en onderzoek. Hierin zijn meerdere rollen te onderscheiden. Bij aanvang van onze inzet is het belangrijk om hierover helderheid te bieden, zodat vraag en aanbod beter op elkaar kunnen worden afgestemd. Zo vermeldt Movisie in 'Kwartiermaken voor ervaringsdeskundigheid' vijf rollen(13) (meer zijn denkbaar) t.w.:

- 1** Ondersteuner/Hulpverlener: individuele ondersteuning van mensen in kwetsbare posities.
- 2** Beleidsbeïnvloeder: actieve betrokkenheid bij de voorbereiding, uitvoering en/of evaluatie van beleid.
- 3** Deskundigheidsbevorderaar: verspreiding van kennis, voorlichting, scholing en advies gericht op bewustwording en handelingsperspectief.
- 4** Onderzoeker: bijdrage aan de onderzoeksagenda om relevantie voor mensen in kwetsbare posities te waarborgen (bijvoorbeeld onderzoek van Kamphuis en collega's (14)).
- 5** Initiator van Vernieuwing: signalering van tekorten in de bestaande zorg- en hulpverleningspraktijk, en ontwikkeling van alternatieven.

TAMARA JONES (GRONINGEN)

“Als ervaringsdeskundige vervul ik binnen projecten diverse rollen zoals bondgenoot, trainer en adviseur. Een voorbeeld daarvan is Kansrijke Start, waar ik met jonge moeders en zwangere vrouwen werk. Ik geef daar trainingen aan onder andere beleidsmedewerkers, jeugdverpleegkundigen en pedagogisch medewerkers. In de rol van ambassadeur heb ik er aan bijgedragen, dat ervaringsdeskundigheid in de organisatiestructuur van Kansrijke Start in provincie Groningen werd opgenomen.

Verder fungeer ik als bruggenbouwer tussen beleid en praktijk. Dit doe ik op landelijk niveau door wekelijks mee te lopen op het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en op lokaal niveau door wethouders en beleidsmedewerkers te adviseren tijdens bijvoorbeeld bijeenkomsten van de VNG. Daarbij vervul ik regelmatig de rol van kwartiermaker door gemeentes en organisaties voor te bereiden hoe ze ervaringsdeskundigheid kunnen inzetten. Tot slot ben ik betrokken bij publieke bewustwordingsprojecten. Denk aan: tentoonstellingen, campagnes, podcasts en filmpjes. Deze veelzijdigheid helpt om op verschillende niveaus veranderingen te realiseren.”

Saskia Keuzenkamp komt in 'Ervaringsdeskundigen mogen wel wat meer ruimte krijgen' tot de volgende inventarisatie (15):

8

- 1** Bruggenbouwer: ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting zetten ervaringskennis in om sociale professionals duidelijk te maken waarom mensen in armoede bepaalde keuzes maken. En ze organiseren mensen op hun belangen, zodat ze beter gezien en begrepen worden en een stem krijgen in hun relatie met hulpverleners en beleidsmakers.
- 2** Bondgenoot: vanuit deze rol ondersteunen ervaringsdeskundigen mensen in armoede. Die krijgen daardoor meer gevoel van eigenwaarde en weer meer greep op hun leven.
- 3** Kwartiermaker: ervaringsdeskundigen werken actief aan verandering van de benadering van mensen in armoede, vertrekkend vanuit de leef- en beleevingswereld.
- 4** Kritisch adviseur: ervaringsdeskundigen kunnen eveneens de rol van kritisch adviseur tegenover instellingen vervullen. Als luis in de pels kaarten zij ongewenste effecten van bepaalde werkwijzen aan en zoeken ze met anderen naar maatregelen die meer recht doen aan de situatie van de doelgroep.
- 5** Ambassadeur en rolmodel: ambassadeur naar de buitenwereld, rolmodel als belichamer van hoop: het is hen immers gelukt hun leven weer beter op de rails te krijgen.

Zij merkt hierover het volgende op: "Deze vijf rollen overlappen elkaar en zijn complementair. Ze zijn gericht op microniveau (richting individuen), mesoniveau (richting organisatie) en macroniveau (gericht op de bredere omgeving). In het leerplan van EDASU (16) wordt benadrukt dat de rollen elkaar in de praktijk (moeten) versterken."

ONZE (MEER)WAARDE VOLGENS MOVISIE

De inzet van ervaringsdeskundigen is op uiteenlopende manieren van waarde: voor mensen in de hulpverlening, voor reguliere professionals, voor organisaties en voor beleid (17,18). Mensen krijgen bijvoorbeeld meer hoop en vertrouwen op verbetering van hun situatie door de voorbeeldfunctie die een ervaringsdeskundige heeft. Of iemand voelt zich minder alleen en meer gezien en begrepen door de (h)erkenning van een ervaringsdeskundige (18). De gedeelde persoonlijke ervaring onderscheidt de waarde van ervaringsdeskundigen van die van de meeste reguliere hulpverleners. Voorts kan een ervaringsdeskundige - door te zoeken naar eigen kracht en oplossingen te stimuleren - eraan bijdragen dat iemand weer meer zelfvertrouwen krijgt. Voor reguliere professionals is de inzet van ervaringsdeskundigen van waarde doordat zij meer vanuit het cliëntperspectief gaan redeneren en hun benadering daarop aanpassen. Voor organisaties is het waardevol, dat mensen (eerder) zonder reguliere formele zorg verder kunnen of dat ze minder vaak uitvallen.

Tot slot kan de inzet van ervaringsdeskundigen leiden tot betere toegang tot hulpverlening en meer toegankelijke informatie (19). Want als we beleid willen maken dat mensen centraal zet, zullen we bij de mensen zelf moeten beginnen. “Niet alleen kijken, maar ook zien en snappen. En eerst luisteren, pas dan handelen. Het liefst nog in samenwerking met degenen om wie het gaat (10). Op beleidsniveau kan de inzet van een ervaringsdeskundige dus bijdragen aan beter beleid, doordat het meer aansluit bij de leefwereld van mensen in armoede (17). Uit diverse onderzoeken blijkt dat de dienstverlening voor mensen in armoede hen helaas vaak onvoldoende bereikt, omdat zij zich onvoldoende gehoord, gezien en geholpen voelen (2,20). Dit kan negatieve emoties, zoals schaamte, oproepen, waardoor het contact met instanties vermeden wordt (21). Doordat ervaringsdeskundigen dit uit eigen ervaring herkennen, kunnen zij beleidsmakers helpen door een vertaalslag te maken naar beleidsmaatregelen die werkelijk effectief zijn en aansluiten bij de behoeften van mensen in armoede. Uit ervaringen van enkele gemeenten blijkt bijvoorbeeld dat de inzet van ervaringsdeskundigen bij de aanpak en uitvoering van regelingen succesvol is verlopen (22). Zogenaamde ‘spreidstandburgers’ kunnen hier zeker een rol in spelen (10,23).

9

OPLEIDING

In aansluiting op het voorgaande willen wij benadrukken dat ervaringsdeskundigen de mogelijkheid gegeven moet worden om hun ervaringskennis (door) te ontwikkelen, wanneer zij dat wensen. Niet iedere ervaringsdeskundige zal hier behoefte aan hebben, maar het is belangrijk om trajecten en opleidingen aan te bieden. Dit begint met het beschikbaar komen van passende opleidingen met voldoende ruimte voor ervaringsdeskundigheid op het gebied van armoede en sociale uitsluiting. En in aansluiting daarop het aanbieden van vormen van coaching, supervisie en interventie.

Manco huidige opleidingen

Op dit moment zijn er enkele opleidingen voorhanden die mensen die armoede hebben doorgemaakt, helpen hun ervaringsdeskundigheid professioneel in te zetten. Het is mooi dat deze opleidingen bestaan. Het merendeel van deze opleidingen focussen echter op de rol als persoonlijk begeleider, waardoor andere rollen van ervaringsdeskundigheid buiten beschouwing worden gelaten. De meerwaarde van ervaringsdeskundigheid ligt immers evenzeer in het kritische sparren met sociale professionals, en in becommentariëren van het systeem. Bovendien is het belangrijk te beseffen, dat, hoewel mentale gezondheidsproblematiek en armoede overlappen, dit niet hetzelfde is. We benadrukken dat er ruimte en aandacht voor armoede en sociale uitsluiting nodig is. En dat in aansluiting hierop: de mogelijkheid om vaardigheden te ontwikkelen om sociale structuren te bevragen en systeemkritiek te leveren - bijvoorbeeld bij beleid over en onderzoek naar armoede.

MARCO BIJLSMA (LEEUWARDEN)

“Door omstandigheden belandde ik in de schulden en toen raakte ik door psychische problemen ook nog eens mijn baan kwijt. Op een gegeven moment heb ik mezelf een schop onder m'n kont gegeven en hulp gezocht. Vervolgens deed ik na een opleiding tot budgetcoach een opleiding tot ervaringsdeskundige. Ik heb hier niet alleen het ‘vak’ geleerd: het was ook een traject om aan mezelf te werken.

De opleiding en het werk dat ik op dit moment doe, vullen elkaar goed aan. Doordat ik dankzij mijn opleiding heb geleerd mijn eigen ervaringen een plek te geven en onder controle te houden, kan ik nu goed luisteren naar de ervaringen van de bewoners. Daardoor kan ik hen beter begrijpen en op hun hulpvragen ingaan.

Ik ga voor mijn werk op huisbezoek bij mensen, die in dezelfde situatie zitten en niet of nauwelijks in beeld zijn bij het sociale wijkteam en/of de gemeente. Dan maken we samen een plan van aanpak om bepaalde hulpvragen op te lossen. Ik neem ook de tijd voor hen - die ze bij een hulpverlener vaak niet krijgen. Verder zit ik één keer per week bij het ‘Meedenkpunt’. Mensen melden zich bij me met een vraag, maar dan blijkt er eigenlijk toch meer te spelen. Ik merk dat mensen zich gehoord voelen, en het fijn vinden dat iemand in hen gelooft. Toen mijn collega's en ik als ervaringswerkers startten bij de gemeente, liep dat overigens wat stroef. Er was namelijk van tevoren nauwelijks over gecommuniceerd. Maar het had ook zijn voordelen, omdat wij op onze eigen manier onze plek binnen de gemeente hebben kunnen vinden.”

MARCELLA VAN VLOTEN (HAARLEM)

“Als ervaringsdeskundige werk ik inmiddels vijf jaar bij de gemeente Haarlem, maar in het begin wisten ze niet goed wat ze met me aan moesten. Nu geef ik gevraagd en ongevraagd advies over beleid en signaleer ik wat er speelt in de wijk. Ik word gewaardeerd en krijg complimenten, maar word niet structureel betrokken bij de werkprocessen. Hoewel ik de vrijheid heb om kritisch te zijn en mee te denken, merk ik dat mijn salaris lager ligt dan dat van collega's, omdat er vooral naar mijn opleiding wordt gekeken. Toch zie ik hoe belangrijk mijn ervaring is voor het sociale domein en de waardering groeit steeds meer.”

CONDITIES

Voor ervaringsdeskundigen is werken in de systeemwereld vaak nieuw. Daarnaast is het spannend om als kritische vriend op te treden en systeemkritiek te leveren. Anderzijds hebben organisaties doorgaans niet eerder met een ervaringsdeskundige gewerkt. Organisaties, die wel de stap hebben gezet om ervaringsdeskundigen in te zetten, worstelen regelmatig met vragen over de meerwaarde, inzet, wijze van omgang en een passende waardering. Wij willen overigens de kanttekening plaatsen, dat Utrecht als gemeente hierin voorop loopt doordat zij een eerste aanzet heeft gegeven - wat wij toejuichen. Desondanks is het van belang te waken, dat aan een aantal condities wordt voldaan die de samenwerking borgen en ervoor zorgen dat de ervaringsdeskundige *echt* tot zijn recht kan komen. Het gaat om de volgende condities:

- iedereen in een organisatie moet achter de inzet van de ervaringsdeskundige staan. Het gaat niet alleen om bestuurders en beleidsmedewerkers, maar tevens om bijvoorbeeld sociale professionals die in de dagelijkse praktijk met deze ervaringsdeskundigen zullen werken;
- benadruk de meerwaarde van ervaringsdeskundigheid. Vaak wordt er druk gezet op ervaringsdeskundigen om een Hbo-opleiding te volgen. Echter, de meerwaarde van ervaringsdeskundigheid ligt juist bij de ervaring. Biedt een ervaringsdeskundige om die reden de ruimte voor professionele ontwikkeling, maar maak het geen verplichting;
- vastleggen van heldere afspraken - mede als er sprake is van 'vrijwilligerswerk'. In deze afspraken moet duidelijkheid worden verschaft waaruit de beloning zal bestaan;
- een aanspreekpunt, iemand die naast de ervaringsdeskundige staat en *coaching on the job* biedt, is een must. Denk aan een samenwerking in een tandem: waarbij de sociale professional samenwerkt met de ervaringsdeskundigen. Men kan elkaar vervolgens aanvullen vanuit een sterke en vertrouwde relatie. In andere gemeenten gebeurt dit succesvol, bijvoorbeeld in Meppel (22).

Deze condities zijn terug te vinden in het boekje van Movisie (13).

CONCRETE STAPPEN EN SAMENWERKING

Wij, ervaringsdeskundigen bij de Armoedecoalitie, streven ernaar de kloof tussen de leef- en de systeemwereld te overbruggen. Samen met jullie (professionals) hopen we deze ambitie om te zetten in concrete stappen.

Dit manifest dient als krachtige boodschap vanuit het platform van ervaringsdeskundigen in armoede en uitsluiting in Utrecht. We roepen de gemeente, sociaal maatschappelijke organisaties en andere partijen op met ons in dialoog te gaan om te komen tot een gezamenlijke inclusieve en effectieve samenwerking. Onze actiepunten hebben wij apart verwoord.

ACTIEAGENDA!

1 STRUCTURELE EN INCLUSIEVE BETROKKENHEID

Zorg voor structurele betrokkenheid van ervaringsdeskundigen in de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van armoedebelief en hulpverleningstrajecten;

- Ontwikkel als organisatie in het sociaal domein een duidelijke visie en een concreet plan over de inzet van ervaringsdeskundigheid in de organisatie;
- Veranker hun rol als integraal onderdeel van een team en het werkproces;
- Zie erop toe dat minstens 10% van het personeelsbestand uit ervaringsdeskundigen bestaat;
- Maak afspraken over hun rol inclusief beloning en ondersteuning.

2 ERKENNING EN WAARDERING VAN ERVARINGSKENNIS

- (H)erken de unieke waarde van ervaringskennis naast wetenschappelijke en praktijkkennis;
- Regel een gelijkwaardige behandeling en een duidelijke rolomschrijving bij aanstelling, detachering of tijdelijke klus;
- Beloon ervaringsdeskundigen eerlijk en passend.

13

3 OPLEIDING EN ONTWIKKELING

- Bied toegankelijke en diverse opleidingsmogelijkheden aan;
- Zie erop toe dat opleidingen aandacht besteden aan de verschillende rollen van ervaringsdeskundigen;
- Zet verder trajecten van coaching, supervisie en intervisie op.

4 BEWUSTWORDING EN TRAINING VAN PROFESSIONALS

- Train professionals in het samenwerken met ervaringsdeskundigen;
- Maak hen bewust van de meerwaarde en de rollen van ervaringsdeskundigen.

5 DIVERSITEIT EN PUBLIEKE BEWUSTWORDING

- Ga door met het formeren van een pool van ervaringsdeskundigen met kennis van uiteenlopende aspecten van armoede en sociale uitsluiting;
- Stimuleer publieke voorlichting en bewustwording over de rol en waarde van ervaringsdeskundigheid bij armoedebestrijding.

REFERENTIES

- 1 Bussemaker J, Bogaerts G, Dannenberg E, van Eijk J, Scheepers F, Hilhorst P, e.a. Van overleven naar bloeien: bestaansonzekerheid voorkomen en verminderen [Internet]. Den Haag: De Raad voor Volksgezondheid & Samenleving; 2024 [geciteerd 21 augustus 2024]. Beschikbaar op: <https://www.raadvsv.nl/documenten/publicaties/2024/02/15/van-overleven-naar-bloeien>
- 2 Plaisier I, Schyns P, Kadrouch-Outmany K, Schotel AL, de Klerk M. Gezien, gehoord en geholpen willen worden: Ervaringsverhalen uit het sociaal domein over gemiste ondersteuning [Internet]. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau; 2023. Beschikbaar op: <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2023/08/25/gezien-gehoord-en-geholpen-willen-worden>
- 3 Stichting Warm Rotterdam. 'Om armoede effectief aan te pakken, heb je ervaringsdeskundigen nodig'. 2024; Beschikbaar op: <https://www.ad.nl/branded/om-armoede-effectief-aan-te-pakken-heb-je-ervaringsdeskundigen-nodig-a685f297/>
- 4 Ridley M, Rao G, Schilbach F, Patel V. Poverty, Depression, and Anxiety: Causal Evidence and Mechanisms. *Science*. 2020;320(6522).
- 5 Akkermans M, Arends J, Arts K, van den Brakel M, Coumans M, Dost M, e.a. Armoede en sociale uitsluiting 2023. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek; 2023.
- 6 Timmer H. Raakt het u? Herstel en ervaringsdeskundigheid in de GGz [Internet]. Groningen: Hanzehogeschool Groningen / Lectoraat Rehabilitatie; 2009. Beschikbaar op: <https://iwpervaringsdeskundigheid.nl/wp-content/uploads/2023/04/Raakt-het-u.pdf>
- 7 van der Kooij A, Keuzenkamp S. Ervaringsdeskundigen in het sociaal domein: wie zijn ze en wat doen ze? [Internet]. Utrecht: Movisie; 2018. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/sites/default/files/2019-11/Startnotitie-Ervaringsdeskundigen-in-het-sociaal-domein.pdf>
- 8 Keuzenkamp S. Wat werkt en wie werkt? De rol van ervaringsdeskundigen bij de aanpak van armoede en schulden [Internet]. Amsterdam; 2017. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2018-05/oratie-saskia-keuzenkamp-wat-werkt-en-wie-werkt.compressed.pdf>
- 9 Weerman A, de Jong K, Karbouniaris, S, Overbeek F. Ervaringsdeskundigheid: een bijdrage van de derde bron van kennis. *Vakbl Voor Context Hulpverlen*. 2019;
- 10 's Jongers T. Ontsluit het organisatiekapitaal van 'spreidstandburgers'. *Sociale Vraagstukken* [Internet]. 2023; Beschikbaar op: <https://www.socialevraagstukken.nl/ontsluit-het-organisatiekapitaal-van-spreidstandburgers/>
- 11 Movisie. 'Ervaringsdeskundigen zijn tweetalig: zij spreken zowel de taal van de leefwereld als de taal van de systeemwereld' [Internet]. Movisie; 2022. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/artikel/ervaringsdeskundigen-zijn-tweetalig-zij-spreken-zo-wel-taal-leefwereld-taal-systeemwereld>
- 12 Spiesschaert F. Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting: een inleiding tot de methodiek. 1ste dr. Leuven: Acco; 2005.
- 13 Movisie. Handreiking Kwartiermaken voor ervaringsdeskundigen [Internet]. Utrecht: Movisie; 2022. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/publicatie/kwartiermaken-ervaringsdeskundigen>

- 14 Kamphuis C, Verra S, van Berkel J, Baas L, van den Berg A, Blijveven P, e.a. Hoe neem je ervaringskennis mee in wetenschappelijk onderzoek? Sociale Vraagstukken [Internet]. 2024 [geciteerd 22 augustus 2024]; Beschikbaar op: <https://www.socialevraagstukken.nl/hoe-neem-je-ervaringskennis-mee-in-wetenschappelijk-onderzoek/>
- 15 Keuzenkamp S. Ervaringsdeskundigen mogen wel wat meer ruimte krijgen. Sociale Vraagstukken [Internet]. 2019 [geciteerd 22 augustus 2024]; Beschikbaar op: <https://www.socialevraagstukken.nl/ervaringsdeskundigen-mogen-wel-wat-meer-ruimte-krijgen/>
- 16 Landelijk coördinatiepunt EDASU, redacteur. Leerplan ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting [Internet]. Amsterdam: EDASU; 2018. Beschikbaar op: <https://edasu.nl/wp-content/uploads/2018/11/Leerplan-EDASU-def.pdf>
- 17 Dermaux J, Mulder, M, van der Zwet R, Nourozi S, Sok K, de Bruijn D. Ervaringskennis in beleid: zo benut u optimaal ervaringskennis- en deskundigheid [Internet]. Utrecht: Movisie; 2024. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2024-04/Ervaringskennis-in-beleid-2024.pdf>
- 18 van der Meulen M, Liefhebber S, van der Zwet R, Keuzenkamp S. De rol en meerwaarde van ervaringsdeskundigen in sociale wijkteams: Een onderzoek in Utrechtse buurtteams [Internet]. Movisie; 2021. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2021-03/De-rol-en-meerwaarde-van-ervaringsdeskundigen-in-sociale-wijkteams.pdf>
- 19 Sok K. Ervaringsdeskundigen verbeteren zorg- en dienstverlening [Internet]. 2016 [geciteerd 22 augustus 2024]. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/praktijkvoorbeeld/ervaringsdeskundigen-verbeteren-zorg-dienstverlening>
- 20 Hoevenagel R, Joossen J. Wie bereikt de (Rijks)overheid niet? Literatuurstudie naar inclusieve informatie en dienstverlening van de (Rijks)overheid [Internet]. Den Haag: Leids OnderzoeksKollectief; 2022 [geciteerd 28 augustus 2024]. Beschikbaar op: <https://www.communicatierijk.nl/documenten/publicaties/2022/11/11/update-literatuur-studie-mensen-de-rijksoverheid-niet-bereikt>
- 21 Franssen M, van der Horst H, van Berkel J, van Midden M. Emoties bij armoede [Infographic]. Utrecht: Movisie; 2022. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/publicatie/infographic-emoties-armoede>
- 22 Koks-den Outer S. Ervaringsdeskundigheid in Meppel: op een tandem tegen armoede [Internet]. Utrecht; 2021. Beschikbaar op: <https://www.movisie.nl/artikel/ervaringsdeskundigheid-meppel-tandem-tegen-armoede>
- 23 Abadi AA. Spreidstandburgers in beleidsomgeving: ervaringskennis wordt nog altijd sporadisch ingezet. Sociale Vraagstukken. 2024;Zomer 2024(2).

Armoedecoalitie
Utrecht

Sterk uit
Armoede

MEER INFORMATIE

Bij vragen over deze uitgave kunt u mailen naar:

AnitavanSchaik@tussenvoorziening.nl
of lsmidtslefever@sterkuitarmoede.nl

